

Confucius

Analecte

Introducere de Max Weber

Traducere și îngrijire de ediție de Lucian Pricop

EDITURA CARTEX

Cuprins

<i>Notă asupra ediției</i>	7
<i>Orientarea de viață a confucianismului, Max Weber</i>	9
Analecte, Confucius	39
<i>Capitolul 1. Despre învățătură</i>	41
<i>Capitolul 2. Despre guvernare</i>	45
<i>Capitolul 3. Despre rituri și muzică</i>	49
<i>Capitolul 4. Despre virtutea omeniei</i>	54
<i>Capitolul 5. Despre omul ales</i>	58
<i>Capitolul 6. Despre rituri și guvernare</i>	64
<i>Capitolul 7. Despre arta de a fi maestru</i>	70
<i>Capitolul 8. Despre cei din vechime</i>	76
<i>Capitolul 9. Despre păstrarea regulilor</i>	80
<i>Capitolul 10. Despre postura corectă</i>	86
<i>Capitolul 11. Despre discipoli</i>	92
<i>Capitolul 12. Despre virtuți și punerea lor în practică ..</i>	99
<i>Capitolul 13. Despre calea acțiunii</i>	106
<i>Capitolul 14. Despre calea omului</i>	113
<i>Capitolul 15. Despre sensul bunei acțiuni</i>	121
<i>Capitolul 16. Despre modelarea de sine și despre calea guvernării prin rit</i>	128
<i>Capitolul 17. Despre calea guvernării cu virtute, prin rituri și prin muzică</i>	133
<i>Capitolul 18. Despre drumurile maestrului în căutarea unui principe model</i>	139
<i>Capitolul 19. Despre învățătură și despre meritele maestrului</i>	143
<i>Capitolul 20. Despre spusele celor vechi</i>	148
<i>Confucianism, creștinism, comunism.</i>	
<i>Apropieri și despărțiri (postfață de Lucian Pricop)</i>	151

Notă asupra ediției

Cele două părți care alcătuiesc această carte sunt pentru întâia dată așezate într-un același volum. În acord cu structura colecției „Forma mentis”, am plasat drept introducere un capitol din cartea lui Max Weber, *Confucianism și taoism*, iar pe post de postfață am scris un text susceptibil să lămurească actualitatea confucianismului, față cu „mișcările culturale” clasice, moderne sau contemporane.

Max Weber, *Orientarea de viață a confucianismului*

În 2001, în colecția „Sinteze”, nr. 45, a Editurii Institutul European se tipărea prima ediție în limba română a cărții lui Max Weber, *Konfuzianismus und Taoismus*, publicată inițial în 1915 și reeditată cu unele completări în 1920. Spre Deosebire de Mihai-Eugen Avădanei (traducătorul textului) și Johann Klush (traducătorul notelor) care au folosit în volumul de la Institutul European ediția *Gesammelte Aufsätze Religionssoziologie*, Tübingen, Verlag von J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), 1922, am optat pentru o ediție mai nouă (*Die Wirtschaftsethik der Weltreligionen I. Konfuzianismus und Taoismus*, Mohr Siebeck Verlag, 1991).

Confucius, *Analecte*

Pentru această traducere în limba română a *Analectelor*, am consultat mai multe ediții engleze, franceze și italiene: Yutang Lin, *The Wisdom of Confucius*, Random House, New York, 1935; A. Waley, *The Analects of Confucius*, Allen & Unwin, Londra, 1938; W.E. Soothill, *The Analects of Confucius*, Oxford, 1941; J.R. Ware, *The Saying of Confucius*, New York, 1955; J. Legge (tr.), *The Chinese Classics*, Hong Kong, vol. I, 1961; D.C. Lau (tr.), *Confucius. The Analects*, Penguin Books, Londra, 1979; S. Couvreur (tr.), *Les Quatre Livres: Entretiens de Confucius*, Les Belles Lettres, Paris, 1950; P. Ryckmans, *Les Entretiens de Confucius*, Connaissance de l'Orient, Gallimard, Paris, 1987; A. Castellani (tr.), *Dialoghi di Confucius*, Florența, 1949.

Pentru realizarea traducerii de față, am beneficiat de transpunerea în limba română și de comentariile Florentinei Vișan (Confucius, *Analecte*, traducere din chineza veche, studiu introductiv, tabel cronologic și comentarii de Florentina Vișan, Editura Humanitas, București, 1995) și de traducerea din franceză a lui Vlad Cojocaru (Confucius, *Doctrina lui Confucius sau Cele patru cărți clasice ale Chinei*, traducere după ediția *Doctrine du Confucius*, traduit du chinois de G. Pauthier, Librairie Garnier Frères, 1852, Editura Timpul Iași, 1994). De altfel, unele alegeri din traducerea noastră au fost influențate de cele două ediții.

Am redactat câteva note infrapaginale pentru a oferi lămuriri asupra unor nume proprii și idei circulante în istoria și filosofia antumă și postumă a lui Confucius.

Lucian Pricop

Max Weber

ORIENTAREA DE VIAȚĂ A CONFUCIANISMULUI

Birocrație și hierocrație. Absența dreptului natural și a logicii juridice. Lipsa gândirii științifico-naturale. Esența confucianismului. Libertatea metafizicii și natura intimă laică a confucianismului. Noțiunea centrală de „decentă”. Pietatea (*Hiao*). Concepția economică și respingerea specialiștilor. Idealul de gentleman. Importanța clasicilor. Evoluția istorică a ortodoxiei. Patetismul confucianismului mai vechi. Caracterul pacifist al confucianismului

Birocrație și hierocrație

Așa cum a fost scutită de dominația puterii feudale tot mai expropriată și de cea a burgheziei, care nu s-a dezvoltat vreodată, birocrația patrimonială a fost ferită și de concurența unei hierocrații independente. Nu exista vreun fel de indiciu referitor la profeția cu putere socială, de origine asiatică, iraniană sau hindusă.

Profeții nu aveau vreodată „cereri” etice în numele unui Dumnezeu transcendent. Caracterul intact al religiozității excludea acest lucru: puterea pontificală cezaro-papală a avut a se confrunta cu feudalii, iar nu cu profeții. Ea elimina sistematic orice mișcare legată chiar de departe cu aceștia, considerând-o o erezie heterodoxă. „Sufletul” chinez nu a fost vreodată revoluționat de profeți. Nu existau „rugăciuni” ale particularilor. Ministrul ritualului și mai ales împăratul aveau grijă de toate, doar ei putând face asta.

După cum putem vedea în izvoarele istorice, nu a existat un cler puternic drept condiție necesară pentru taoism. Nu au existat vreodată o învățătură proprie, o etică și o educație specifică exercitată prin intermediul puterilor religioase autonome. Raționalismul intelectualist al unei clase de funcționari care, ca pretutindeni, disprețuia religiile se desfășura deci liber aici, neavând nevoie de acestea pentru supunerea populației. Le conferea în schimb reprezentanților acesteia acel grad de importanță oficială necesar stăpânirii supușilor și capabilă să facă față puternicei forțe legate de tradiție a clanurilor locale. Dar orice altă manifestare exterioară sau interioară era strict oprită. Cultele marilor zei ai cerului și pământului legate și de o serie de eroi divinizați și de spirite speciale reprezentau probleme de stat. Ele nu erau practicate de preoți, ci chiar de reprezentanții puterii politice. Religia populară impusă de stat consta doar în credința în puterea spiritelor străbune ale cultului respectiv. În rest, religiozitatea populației a rămas în principiu, după cum vom vedea, o alăturare nesistematică de culte magice și culte epice specifice. Nu căutăm să susținem ideea că raționalismul birocrăției patrimoniale ar fi încercat să schimbe treptat această stare haotică detestată pe plan intern. Întrucât, pe de o parte, și din punctul de vedere al rațiunii de stat confuciene, „religia trebuia păstrată pentru popor”: după cuvântul Maestrului, lumea nu putea fi ținută sub control fără credință, iar menținerea ei era deci mai importantă politic decât asigurarea hranei zilnice. Pe de altă parte însă, puterea imperială era la rândul ei cea mai înaltă structură de origine divină. Într-un anumit sens, ea se situa deasupra numeroaselor zeități populare. Este adevărat că, așa cum am văzut, poziția personală a împăratului se baza exclusiv pe charisma sa de reprezentant suprem (*fiu*) al cerului, unde se aflau strămoșii săi. Dar, așa cum am menționat, de asemenea, cinstirea și importanța zeităților locale erau, la fel ca și aceea a

sfântului unui căruțaș sau al unui luntraș napoletan, încă total supusă principiului charismatic al confirmării. Chiar acest caracter charismatic al religiozității corespundea așadar interesului de autoconservare al funcționării. Căci tot dezastrul din țară, sau zeul respectiv, nu respingeau această pătură socială, ci doar pe funcționarul individual și pe împărat, a cărui legitimitate divină apărea într-o astfel de situație ca fiind nedemnă de el. Prin această manieră specială de ancorare irațională a orânduirilor pământești era astfel atins echilibrul ideal al relației dintre legitimitatea administrației, cu minimumul necesar de independență, și putere, care, din fericire, concura cu funcționăria, cu forțele supranaturale și cu reprezentanții acestora pe pământ. Orice raționalizare a credinței populare în direcția unei religii independente orientate transcendent ar fi reprezentat însă o forță absolută față de puterea administrației. Această pragma își făcea apariția de fiecare dată când se ivea o încercare de desprindere a unei pietre din bastionul întortocheat al istoriei sub forma unei rezistențe îndârjite a funcționării. Limba nu avea un cuvânt special pentru „religie”. Existau: 1. „învățătură” (o școală a literaților); 2. „ritualuri”, indiferent de caracterul religios sau convențional al acestora. Numele oficial chinezesc pentru confucianism era „învățătura literaților” (*Ju kiao*).

Relația cu aspectul religios, indiferent de caracterul magic sau de cult, rămânea din punctul de vedere al orientării spre lumea reală mai puternică și mai principială decât o dovedesc regulile din toată lumea. Chiar și în cadrul cultelor tolerate alături de cultul statal al marilor spirite, speranța în prelungirea vieții avea un rol important și este posibil ca la originea reprezentării reale a divinității să se fi aflat în China tocmai credința că unii oameni având calități superioare ar fi reușit să se sustragă morții și să viețuiască într-o împărăție a mântuirii veșnice. În orice caz, următoarea frază era general valabilă: de dragul sorții pe pământ, pentru

o viață mai lungă a copiilor și pentru o durată mai mare a verii, în mai mică măsură de dragul strămoșilor înșiși, iar nu de dragul sortii din lumea de apoi, chinezul ortodox confucianist își oficia ritualurile (altfel decât budistul) în opoziție totală față de egipteni, care erau foarte preocupați de viața de apoi și de îngrijirea morților. Practic, opinia confucianștilor, neoficială, dar dominantă, le permitea deja de mult timp sufletelor să se disipeze după moarte, să se pulverizeze în aer sau să dispară. Învățătura aceasta era sprijinită de autoritatea lui Wang Tschung, a cărui concepție asupra divinității, așa cum am mai spus, era contradictorie: Dumnezeu nu trebuia imaginat ca fiind antropomorf, deși avea trup (un fluid fără contururi), în care spiritul uman, asemănător lui ca ființă, se redeschide spre moarte, care pentru individ însemna de fapt o extincție. Dispariția totală a ideii personale a îndumnezeirii și nemuririi – la care s-a ajuns prin materialistul și ateistul Tschu Fu Tse în secolul al XII-lea – nu i-a împiedicat pe filosofii ortodocși ulteriori să creadă într-un Dumnezeu personal. Dar confucianismul oficial, ilustrat de edictul sacru al împăratului Kang Hi (secolul al XVII-lea) se bazează începând de atunci, după cum arătam înainte, pe poziția aceasta.

În cadrul confucianismului cel puțin, se înstăpânise, de multă vreme în ceea ce privește viața de apoi, o disponibilitate absolut agnostică și în esență negativă. Dar chiar și acolo unde această luare de poziție nu pătrunsese încă sau era dominată de influențele taoiste și budiste, despre care vom vorbi mai târziu, interesul pentru soarta proprie în lumea de apoi a rămas total subordonat celui față de o posibilă influență a spiritelor asupra vieții pământești.

În China, se poate constata de fapt, ca aproape peste tot în cazul grupărilor patrimoniale, speranța mesianică într-un împărat mântuitor pământean, dar nu ca speranță într-o utopie absolută, precum în Israel.

Confucius

ANALECTE

Capitolul 1

DESPRE ÎNVĂȚĂTURĂ¹

1.1. Maestrul spune: Cel ce învață reia la un moment dat ce a învățat; oare nu se bucură astfel? Ca atunci când revine un prieten de departe, căci nu este oare, atunci când îl reîntâlnește, deplină bucuria pe care o trăiește? Și dacă, neprețuit de ceilalți după merit supărarea de a nu fi recunoscut nu-i permite, nu înseamnă că, între oameni, e un spirit ales?

1.2. Discipolul You² spune: Cel ce își respectă părinții și pe fratele mai mare rar se va hotărî să nu asculte de cei ce îi sunt superiori. Niciodată cel ce ascultă de cei ce-i sunt înainte n-o să-l aprobe pe cel pregătit să fie nesupus. Omul ales pentru împlinirea Căii caută originea lucrurilor. Respectul față de tată și de mamă, față de cei vârstnici este rădăcina virtuții.

1.3. Maestrul spune: Cel ce dorește să pară special alegându-și vorbel, rareori este dotat cu virtute.

1.4. Discipolul Zeng³: În fiecare zi, mă gândesc la trei lucruri. Am avut inima curată când am dat sfaturi? În relație cu prietenii, nu am fost nesincer; lecțiile pe care le-am primit le-am pus în practică?

¹ Titlul originalului chinez este Xue Er. (n.t.)

² Discipolul You Ruo (Maestrul You). Există doar doi discipoli ai lui Confucius care sunt învestiți cu titlatura de maestru: You Ruo și Zeng Shen. (n.t.)

³ Discipolul Zeng Shen, numit și Zeng Zi (Maestrul Zeng). (n.t.)

1.5. Maestrul spune: Cel ce conduce un regat cu o mie de care trebuie să se îngrijească cu grijă și cinste de treburile țării, trebuie să facă cu cumpătare cheltuieli, să fie îngăduitor cu supușii săi și să ceară poporului să lucreze la timpul potrivit.

1.6. Maestrul spune: Un tânăr trebuie întâi de toate să-și asculte părinții de acasă și apoi să-i respecte pe cei mai în vârstă sau pe cei care-i sunt superiori. Trebuie să fie cumpătat în promisiuni și să-și țină cuvântul; trebuie să-și iubească semenii, dar să-i fie apropiați doar cei virtuoși. Dacă astfel comportându-se puterile nu l-au părăsit, poate să se apuce de studiul literelor și artelor.

1.7. Discipolul Zi Xia¹: Pe cel ce prețuiește virtutea și disprețuiește înfățișarea, pe cel care față de părinți își arată ascultarea și pentru Principe e gata să-și dea viața, pe cel ce cu prietenii e deschis și-și respectă vorba, pe un asemenea om, chiar de nu-i școlit, eu tot învățat l-aș chema.

1.8. Maestrul spune: Dacă Omul ales nu e serios în ceea ce are de înfăptuit, atunci își pierde prestigiul și nu se poate spune că ceea ce a învățat îi e de folos. Întâi de toate, să caute prietenie și încredere; să nu-și facă prieten decât dacă este, ca el însuși, credincios și cinstit; să nu evite să-și corecteze purtarea dacă a greșit.

1.9. Discipolul Zeng zice: Dacă îți respecti părinții, purtându-te cu deferență față de moarte și de strămoșii îndepărtați, virtutea va cuprinde întreg poporul.

1.10. Zi Qin² îl întreabă pe Zi Gong³: Când Maestrul ajunge într-un regat și se îngrijește de felul cum este cârmuit statul, se mulțumește cu ceea ce alții vin să-i povestească sau îi iscodește singur?

¹ Supranumele discipolului Bu Shang. (n.t.)

² Numele discipolului Chen Kang. (n.t.)

³ Numele discipolului Duan Muci. (n.t.)

Zi Gong îi răspunde: Ajunge ca Maestrul să se poarte blând, binevoitor, modest, dar și îngăduitor. Felul în care află de la ei tot ce dorește nu se aseamănă cu felul de a afla al altor oameni.

1.11. Maestrul spune: Cât tatăl îi este în viață, vezi în ce direcție i se îndreaptă intențiile. După ce părintele îi moare, îl vezi după faptă. Dacă urmează trei ani neclintit a tatălui dorință, înseamnă că are pietate filială.

1.12. You Zi spune: Dintre toate riturile, armonia e cea mai prețioasă. De aceea legile vechilor regi sunt alese. Toate acțiunile, și lucrul mărunț și lucrul cel mare, se supun acestora. Dacă faptele tulbură ordinea, doar cel ce cunoaște armonia poate să o aducă înapoi. Numai prin armonie, fără supunerea la rituri, nimeni nu poate împlini ceva.

1.13. Discipolul You Zi spune: Dacă cele în care crezi se potrivesc cu ce este drept, atunci la fel îți vor fi și vorbe și fapte. Dacă ești respectuos cu ceilalți, potrivit riturilor, poți să te ții departe de jigniri și ofense. Dacă te bizui pe cel ce ți-e aproape, înrudit, vei fi considerat om de nădejde.

1.14. Maestrul spune: Omul ales nu cade pradă plăcerilor burții, nici ale casei în care locuiește. E neobosit în lucrări și cumpătat în vorbire. Astfel, poate să-și arate el însuși Calea adevărată și poate fi numit pe drept cu aplecare spre învățat.

1.15. Discipolul Zi Gong: De cel sărac ce nu cere pomană, de cel bogat ce nu-i stăpânit de mândrie, ce credeți, Maestre, despre ei?

Maestrul spune: Sunt merituoși, desigur, dar mult mai puțin decât săracul mulțumit de soartă și decât bogatul care iubește Ritul.

Zi Gong: Așa cum e amintit în *Cartea Odelor*¹?

„Ca lucrul cioplit, ca lucrul lustruit,

¹ *Cartea Odelor* este unul dintre cele trei mari texte clasice ale gândirii chineze. (n.t.)

Ca lucrul cizelat,
Ca lucrul pe toate părțile terminat”.¹

Maestrul reia: De acum putem să vorbim amândoi despre *Shi Jing* cu mult rost. Vom ști ce înseamnă un lucru viitor când vom spune ce deja a fost.

1.16. Maestrul spune: Nu te întrista dacă, necunoscându-te, alții nu te înțeleg; să te necăjești dacă nu reușești să-i înțelegi tu cu adevărat.

¹ Traducerea versurilor aparține Florentinei Vișan: Confucius, *Analecte*, Editura Humanitas, București, 1995, p. 72. (n.t.)